

ZARZĄDZENIE Nr 437/2019

WÓJTA GMINY TWORÓG

z dnia 31 grudnia 2019 r.

w sprawie dopuszczenia do stosowania programu komputerowego do prowadzenia ksiąg rachunkowych w Urzędzie Gminy Tworóg.

Na podstawie art. 4 ust. 5 oraz art. 10 ust. 1 pkt 3 lit. c oraz pkt 4 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 351 z późn. zm.)

postanawiam :

§ 1.

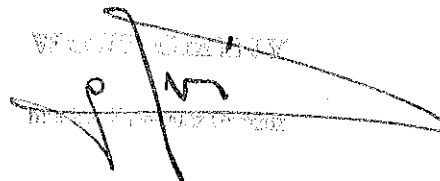
Dopuszczyć z dniem 1 stycznia 2020 r. w Urzędzie Gminy Tworóg system finansowo – księgowy (FK) autorstwa firmy Rekord SI Spółka z o.o., opis systemu określa załącznik do niniejszego zarządzenia.

§ 2.

Dotychczasowy system finansowo – księgowy FK FELIKS Przedsiębiorstwa Informatycznego „YUMA” użytkowany będzie do czasu ostatecznego zamknięcia ksiąg rachunkowych za 2019 r.

§ 3.

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podjęcia.

The image shows a handwritten signature in black ink over a rectangular official stamp. The stamp contains the text 'WÓJTA GMINY TWORÓG' at the top and 'MIEJSCE PODPISU' at the bottom. The signature is a stylized, cursive script.

1. System Finansowo – Księgowy:

System finansowo-księgowy (FK) jest pakietem programowym przeznaczonym do obsługi sfery finansowo-księgowej w urzędzie administracji samorządowej lub państwowej. Wchodzi w skład informatycznego systemu rachunkowości, do którego można zaliczyć ponadto zasoby danych i organizację systemu, czyli tworzenie warunków do wdrożenia systemu i jego prawidłowej eksploatacji.

Zaprojektowanie i wykonanie systemu FK przez firmę REKORD zapewnia jego pełną zgodność z zasadami określonymi przez wspomnianą wyżej ustawę, a zwłaszcza:

- istotność - zaspokajanie potrzeb informacyjnych użytkowników,
 - wiarygodność - zachowanie rzetelności i bezbłędności prowadzonych ksiąg, uwzględnianie wszystkich operacji podlegających obowiązkowi ewidencji, dokumentację operacji prawidłowo sporządzonymi zapisami, emitowanie informacji wynikowych,
 - prawidłowość - zgodność prowadzenia rachunkowości z normami i przepisami prawnymi,
 - przejrzystość - zarówno co do prowadzenia ksiąg jak i łatwości prowadzenia kontroli,
 - ochronę danych - narzędzia umożliwiające zabezpieczanie informacji na nośnikach magnetycznych i w postaci wydawnictw przenoszonych na nośniki trwałe.
- Kluczową funkcją systemu stała się, w myśl ustawy, funkcja księgowania dzienników i kontroli ich zgodności z księgą główną. W wyniku jej działania generowane są dzienniki częściowe, grupujące operacje gospodarcze według ich rodzajów (art.13 i 14 ustawy). Chronologiczne zapisy w dzienniku są kolejno numerowane, a sumy zapisów (obroty) liczone w sposób ciągły. Księgowanie dzienników powoduje również:

- ujmowanie w dzienniku wyłącznie zapisów sprawdzonych (a nie tylko zarejestrowanych),
 - niedostępność zbioru do modyfikacji poza wprowadzaniem dowodów korekt księgowych,
 - kolejne numerowanie zapisów,
 - automatyczną kontrolę ciągłości zapisów obrotów przenoszonych na konta księgi głównej, na konta analityczne oraz z rejestrów księgowych do dzienników.
- Wydruk dziennika składa się z automatycznie numerowanych stron, z oznaczeniem pierwszej i ostatniej, jest sumowany na kolejnych stronach w sposób ciągły w roku obrotowym i oznaczony nazwą programu przetwarzania.
- Funkcja "księgowanie dzienników" może być uruchamiana wielokrotnie w ciągu miesiąca obrotowego. Każde jej uruchomienie powoduje zapis do dziennika z jednoczesną blokadą możliwości korekty w rejestrach księgowych. Celem uniknięcia ujmowania w dziennikach zapisów niesprawdzonych zaleca się uruchamianie tej funkcji raz w miesiącu przed wydrukiem zestawień i zamknięciem miesiąca.
- Zgodnie z art.15 poz.2 ustawy zapisy na określonych kontach księgi głównej dokonywane są w kolejności chronologicznej. Podstawą uporządkowania chronologicznego jest data księgowania. Datę tę należy określić dla każdego wprowadzanego dowodu; system kontroluje czy wczytana data nie jest wcześniejsza od ostatnio wprowadzonej, oraz od daty dokumentu.

W zestawieniach obrotów i sald (analitycznych i syntetycznych) wprowadzono pozycję "obroty narastająco od początku roku" (zamiast pozycji "obroty narastająco od początku roku

łącznie z BO"). Bilans otwarcia na wyżej wymienionych zestawieniach ujmowany jest w oddzielnej pozycji (art.18).

Ochrona danych. Nadawanie uprawnień

Wytyczne dotyczące ochrony danych przedstawiono w rozdziale 8 ustawy o rachunkowości. System ochrony danych należy rozpatrywać w trzech aspektach: stworzenia odpowiednich warunków techniczno-organizacyjnych eksploatacji systemu, mechanizmów programowych, oraz archiwowania i przechowywania danych.

Pierwsze z nich polegają m.in. na zabezpieczeniu pomieszczeń (ochrona przeciwpożarowa, zasilanie elektryczne, dostęp do pomieszczeń), starannym doborze sprzętu,

zastosowaniu urządzeń zapewniających niezakłóconą pracę komputera, np. bezprzerwowych zasilaczy awaryjnych (UPS).

Program ogranicza dostęp do danych między innymi poprzez konieczność podania hasła w momencie uruchamiania systemu. Hasło to jest przypisane konkretnemu użytkownikowi. Podczas wpisywania nie pojawia się ono na ekranie. Ma to na celu zabezpieczenie przed podpatrzeniem go przez osoby postronne.

Nierozerwalnie z symbolem użytkownika i hasłem wiąże się problem ograniczenia dostępu do niektórych funkcji systemu. Przy instalacji systemu należy zakodować ilość użytkowników, nadać im hasła oraz określić dostępność funkcji dla każdego z nich. Dotyczy to zarówno funkcji ogólnych znajdujących się na najwyższym "poziomie" systemu w tzw. menu, jak i tych najbardziej szczegółowych przypisanych do poszczególnych elementów okna tzw. komponentów. System blokowania dostępu przydatny jest zwłaszcza w odniesieniu do funkcji niosących z sobą, jeśli są wykonane w nieodpowiednim momencie lub przez nieodpowiedzialnego operatora, niebezpieczeństwo utraty danych (np. zamykanie miesiąca itp.). Z punktu widzenia zakresu posiadanych uprawnień dzieli się użytkowników na dwie grupy: aktywnych i biernych. Status "aktywnego" pozwala na pełną obsługę dostępnych funkcji, natomiast użytkownik "bierny" nie ma możliwości ingerencji w bazy danych pomimo formalnej dostępności do określonych funkcji systemu. Oznacza to w praktyce, że osoby uprawnione do wykonywania tych samych funkcji programu różnią się zakresem dostępnych działań. Np. jedna z nich może zarówno dopisywać pozycje do katalogu kontrahentów lub korygować zawartość już istniejących, a druga tylko korygować dane, przy czym obie pozbawione są prawa do usuwania pozycji.

Generalnie operację kodowania dostępu do systemu dokonuje osoba instalująca i wdrażająca program. Dla użytkowników zainteresowanych samodzielną obsługą uprawnień, co jest uzasadnione zwłaszcza w przypadku pracy sieciowej, producent dostarcza program kodujący (ADMIN) wraz z odpowiednim opisem.

Pożądane jest, aby administrator systemu sporządził wykaz osób uprawnionych do pracy z systemem podając nazwisko, kod, hasło oraz uprawnienia (spis funkcji dostępnych) poszczególnych operatorów. Dostęp do tego typu dokumentu powinno posiadać ograniczone grono osób i korzystać z niego w sytuacjach awaryjnych, np. podczas nieobecności administratora. W przypadku, gdy operator podczas wywoływania systemu poda zły symbol lub złe hasło, na ekranie pojawi się stosowny komunikat.

Jeśli podane hasło było prawidłowe następuje sprawdzenie czy użytkownik o danym kodzie już nie pracuje w systemie.

Równolegle z ograniczeniami programowymi administrator systemu może sterować

dostępem do systemu za pomocą mechanizmów zawartych w stosowanym oprogramowaniu sieciowym.

Istotnym problemem z punktu widzenia zachowania ciągłości pracy jest ochrona i właściwe przechowywanie przetwarzanych danych. Pod pojęciem ochrony danych rozumiane jest zabezpieczenie informacji przed dostępem do nich osób niepowołanych, a także zapewnienie możliwości ich odzyskania w przypadku awarii systemu. Dla zmniejszenia ryzyka ewentualnej utraty danych należy tworzyć kopie systemu, stanowiące jego replikę na dysku twardym, bądź na innym nośniku, np. dyskietce, płycie CD lub taśmie magnetycznej. Kopiowanie powinno odbywać się na inny dysk niż ten, na którym eksploatowany jest system,

np. w przypadku sieci, gdy katalog bieżący znajduje się na dysku sieciowym, korzystne jest tworzenie kopii na dysku lokalnym jednej ze stacji roboczych. Częstotliwość wykonywania kopii awaryjnych pozostaje do uznania użytkownika. Przy instalacji systemu tworzony jest z reguły katalog przeznaczony do przechowywania kopii awaryjnej. Jego zawartość jest odnawiana w momencie kopiowania.

Jeżeli w czasie awarii nastąpi uszkodzenie lub zniszczenie zbiorów z danymi należy zwrócić się do producenta w celu ustalenia zakresu strat i przywrócenia funkcjonalności programu. Może zdarzyć się jednak, że jedynym rozwiązaniem staje się odzyskanie danych z kopii. Dlatego niezmiernie istotne jest częste sporządzanie tych kopii co ogranicza do minimum konieczność powtórного wprowadzania utraconych dokumentów. Operacja ta powinna być traktowana jako ostateczność bowiem jej wykonanie równoznaczne jest z usunięciem zbiorów z katalogu z bieżącymi danymi.

Ważne jest zabezpieczenie systemu przed wirusami, co wymaga instalacji systematycznie aktualizowanych wersji programów antywirusowych.

Istotnym elementem składowym systemu informatycznego rachunkowości jest dokumentacja eksploatacyjna (czasami nazywana również dokumentacją użytkownika). Instrukcja dostarczana każdorazowo z systemem ma spełniać rolę takiej dokumentacji. Zawiera ona informację zapoznającą użytkownika z:

- zakresem i funkcjami realizowanymi przez system,
- algorytmami przetwarzania danych
- zestawem informacji możliwych do otrzymania za pośrednictwem systemu,
- zasadami ochrony danych,
- powiązaniami między podsystemami rachunkowości i systemami współpracującymi z systemem FK,
- zasadami organizacji procesu wdrożenia systemu i jego bieżącej eksploatacji.

Specyfikacja zbiorów

Informacje wprowadzane do systemu przez operatora oraz dane powstałe jako wynik działania programu zawarte są w jednej bazie danych wspólnej dla wszystkich aplikacji działających u konkretnego użytkownika. Jest to zintegrowana baza danych o nazwie ORGAN.FDB – dla rachunkowości budżetu gminy lub JEDNOSTKA.FDB – dla rachunkowości jednostki budżetowej. W ramach jej struktury wewnętrznej, która decyduje o alokacji danych, wyróżnia się tzw. tabele. Część z nich stanowi podstawowe elementy systemu księgowego, zawierające najistotniejsze dane, część natomiast to zbiory o znaczeniu pomocniczym. Do tabel głównych zaliczamy:

F_KSF stany księgowe i salda na kontach bilansowych

F_KSFP stany księgowe i salda na kontach pozabilansowych

F_KONTRAH transakcje dla kont rozrachunkowych
F_TRADOW nagłówki dokumentów
F_TRAXX pozycje dokumentów
F_TRAXXV dane VAT
F_TRAFK szczegóły dot. pozycji dokumentów
F TRABUD szczegóły dot. zapisów budżetowych
F_TRAWS szczegóły dot. zapisów wg klasyfikacji wydatków strukturalnych
F_PLANKONT plan kont

Struktura tabel

Dla wybranych tabel zbiorów przedstawiono poniżej wykaz pól wraz z krótkim opisem ich zawartości.

Stany księgowe i salda na kontach bilansowych F_KSF
ROK rok obliczeniowy
MC przyjmuje wartości 0..12.. (0=bilans otwarcia)
ODDZIAL symbol oddziału
KONTO symbol konta księgowego
STANWN stan WN m-ca poprzedniego + obroty WN m-ca obliczeniowego
STANMA stan MA m-ca poprzedniego + obroty MA m-ca
SALDOWN saldo WN konta
SALDOMA saldo MA konta
MCWN, MCMA, SKWN, SKMA permanentne 0, pola nieużywane
Stany księgowe i salda na kontach pozabilansowych F_KSFP
Tabela tożsama strukturalnie i funkcjonalnie z F_KSF
Transakcje dla kont rozliczeniowych F_KONTRAH
ID_KONTRAH identyfikator kontrahenta nadawany przez system
ID_TRAFK identyfikator transakcji wg F_TRAFK
TRES1 nr rozrachunkowy
TRES2 nr rozrachunkowy kontraktu
WARZAP znacznik rodzaju rozrachunku (0=faktura, 1=zapłata)
DATA data rozrachunku (data faktury)
TERMIN termin płatności lub Null
ZAPLATA data zapłaty lub Null
KWOTAWN wartość transakcji WN
KWOTAMA wartość transakcji MA
SYMBOL symbol kontrahenta
ID_FRY id faktury wg systemu fakturowania
Nagłówki dokumentów F_TRADOW
ID_TRADOW unikalny, niewidoczny dla użytkownika identyfikator rekordu
ROK rok obliczeniowy
ODDZIAL symbol oddziału
REJESTR rejestr księgowy
TYP typ dokumentu księgowego
NUMER numer dokumentu w ramach typu
REJ_NUMER numer dokumentu w ramach rejestru
DATA data księgowania
MC miesiąc obliczeniowy, w ciężar którego wprowadzono dokument
ZAKSIEG status dokumentu (0-wprowadzony/zaimportowany, 1-zbilansowany, 2-zaksięg. wstępnie, 3-zaksięg. z dziennikami, -1-

niezbilansowany)

OPERATOR symbol operatora, który wprowadził dokument

ROK_BO rok dokumentu rozliczeniowego podczas tworzenia BO na
podst. roku ubiegłego, dla dokumentów bieżących: 0

BIL wskaźnik bilansowania się dokumentu

DATA_ZM data ostatniej zmiany nagłówka dokumentu

ID_SPRAWY identyfikator sprawy z modułu zarządzania dokumentami
związanej z dokumentem księgowym.

Pozycje dokumentów F_TRAXX

ID_TRAXX identyfikator pozycji nadany przez system

ID_TRADOW identyfikator, wg F_TRADOW

DOWOD nazwa dowodu źródłowego

DOWODDATA data dowodu źródłowego (np. data KP)

OPIS opis pozycji

DZIENNIK lp. dziennika

LP nr pozycji w dokumencie

POZABIL dekret bilansowy (=0), pozabilansowy (=1)

DATA_ZAL data założenia pozycji

OPER_ZAL symbol operatora, który wprowadził pozycję

DATA_ZM data ostatniej zmiany pozycji

OPERATOR symbol operatora, który dokonał zmiany pozycji

Dane o pozycjach zawierających VAT F_TRAXXV

ID_TRAXXV identyfikator pozycji nadany przez system

ID_TRAXX identyfikator, wg F_TRAXX

VATREJ numer rejestru VAT

VATSTAW stawka VAT

VATDATA data obowiązku podatkowego

FAKTURA numer faktury

FAKTURADATA data faktury

KLIENT symbol kontrahenta

NAZWA nazwa kontrahenta

ADRES adres kontrahenta

NIP NIP kontrahenta

VATMC miesiąc obowiązku podatkowego

VATROK rok obowiązku podatkowego

VATKOD kod podatku VAT

Dane dotyczące pozycji F_TRAFK

ID_TRAFK identyfikator nadawany przez system

ID_TRAXX identyfikator, wg F_TRAXX

STRONA księgowania (1=WN, 2=MA, 3=VAT WN, 4=VAT MA)

KONTO symbol konta

KWOTAWN kwota WN lub permanentne zero dla strony = 2 lub 4

KWOTAMA kwota MA lub permanentne zero dla strony = 1 lub 3

KONTOPRZ konto przeciwstawne

Dane dotyczące zapisów budżetowych F_TRABUD:

ID_TRABUD identyfikator nadawany przez system

ID_TRAFK identyfikator wg F_TRAFK

SYMBOL symbol operacji budżetowej

DZIAL dział klasyfikacji budżetowej
ROZDZIAL rozdział klasyfikacji budżetowej
PAR paragraf klasyfikacji budżetowej
POZ pozycja analityczna paragrafu klasyfikacji budżetowej
DB symbol dysponenta
RODZ sposób finansowania
ZADANIE symbol wg układu zadaniowego budżetu
KWOTAWN kwota WN
KWOTAMA kwota MA
OPIS opis pozycji budżetowej
NR_UM_ROZL numer rozliczeniowy umowy
NR_FRY_ROZL numer rozliczeniowy faktury
Dane dotyczące zapisów wg klasyfikacji wydatków strukturalnych F_TRAWS
ID_TRAWS identyfikator nadawany przez system
ID_TRAFK identyfikator wg F_TRAFK
K1 symbol klasyfikacji wydatków strukturalnych – część 1
K2 symbol klasyfikacji wydatków strukturalnych – część 2
K3 symbol klasyfikacji wydatków strukturalnych – część 3
K4 symbol klasyfikacji wydatków strukturalnych – część 4
K5 symbol klasyfikacji wydatków strukturalnych – część 5
OPIS opis pozycji
KWOTA kwota
SYMBOL symbol operacji budżetowej, wg tabeli F_TRABUD
Plan kont F_PLANKONT
ROK rok obliczeniowy
KONTO symbol konta
SYN1, SYN2, SYN3 człony syntetyczne konta o długości zadanej planem kont
ANA1, ANA2, ANA3, człony analityczne konta o długości zadanej planem kont
ANA4, ANA5, ANA6
NAZWA nazwa konta
N_Z wskaźnik charakteru konta (0 – konto rozrachunkowe należności, 1- konto rozrachunkowe zobowiązań, 2 – konto nierozrachunkowe)
POZABIL wskaźnik rodzaju konta (1 – konto pozabilansowe)
TYP wskaźnik możliwości księgowania (1 – konto syntetyczne bez możliwości księgowania, zapisy możliwe tylko na konta analityczne)

Algorytmy obliczeń

Księgowanie wstępne – pojedynczy dokument (np. przy wychodzeniu z rejestracji)

a) sprawdzenie czy dekrety dokumentu bilansują się (NIE – ustawienie pola F_TRADOW ->ZAKSIEG = -1)

b) obliczanie obrotów na kontach dla dekretów bilansowych sumując pola

F_TRAFK->KWOTAWN, F_TRAFK ->KWOTAMA i zapis do F_KSF -

>KONTO, F_KSF ->STANWN, F_KSF ->STANMA, F_KSF ->SALDOWN,

F_KSF ->SALDOMA wg klucza rok, oddział, mc, konto dla F_KSF ->mc = mc

dokumentu, jeśli konto istnieje wg w/w klucza jego stan jest zwiększany o wartość obrotu, jeśli nie – stanem konta jest jego obrót + stan z ostatniego m-ca, w którym konto istnieje, jednocześnie liczone jest saldo podstawowe jako różnica stanów,

obliczanie obrotów na kontach dla dekretów pozabilansowych sumując pola
F_TRAFK ->KWOTAWN, F_TRAFK ->KWOTAMA i zapis do F_KSFP -
>KONTO, F_KSFP ->STANWN, F_KSFP ->STANMA, F_KSFP ->SALDOWN,
F_KSFP ->SALDOMA wg klucza rok, oddział, mc, konto dla F_KSF ->mc>=mc
dokumentu, jeśli konto istnieje wg w/w klucza jego stan jest zwiększany o wartość
obrotu, jeśli nie – stanem konta jest jego obrót + stan z ostatniego m-ca, w którym
konto istnieje, jednocześnie liczone jest saldo podstawowe jako różnica stanów,
c) ustawienie F_TRADOW ->ZAKSIEG = 2

uwaga:

każdy dokument zaksięgowany wstępnie i poddawany edycji jest odksięgowywany
(czyli zdejmowany ze stanów w F_KSF/F_KSFP, czyli zaksięgowany z obecnym
obrotem poprzedzonym znakiem minus)

Księgowanie wstępne – całości (m-ca obliczeniowego, oddziału)

Na wstępie usuwane są rekordy z F_KSF/F_KSFP dla mc>=mc obliczeniowy.

Następnie procedura przebiega jak podczas księgowania pojedynczego dokumentu

Księgowanie dzienników całości/oddziału/rejestru

a) księgowanie wstępne mca>=mc_zamk+1

b) raport wstępnego dla mc==mc_zmk+1

c) dziennikowanie mc==mc_zmk+1 (jesli nie zachodzi b) czyli

F_TRADOW.ZAKSIEG==3 i nadanie lp. dziennika

F_TRAXX.DZIENNIK==max(F_TRAXX.DZIENNIK)+1 wg klucza ROK,

ODDZIAŁ, REJESTR, REJ_NUMER

d) raport dziennikowania dla mc==mc_zmk+1 (jesli nie zachodzi b)

e) raport wstępnego dla mc>mc_zmk+1

Zamknięcie m-ca (dla wszystkich oddziałów)

a) generowanie raportu zgodności księgi z obrotami (dziennikami)

b) F_PARAM ->MCZAMK>=F_PARAM ->MCZAMK+1

Otwarcie roku

a) dodanie rekordu w F_PARAM ->ROK=rok_otwierany, F_PARAM -

>MCZAMK=0, F_PARAM ->ODDZIAŁ='*' (dla wszystkich oddziałów)

b) przeniesienie planu kont z roku ubiegłego (opcjonalnie)

c) utworzenie BO na podst. roku ubiegłego (opcjonalnie dla oddziału)

Wymagania systemu

Sprzęt, na którym będzie eksploatowany system FK musi być kompatybilny ze standardem IBM i posiadać:

- procesor 800MHz o pamięci operacyjnej rozszerzonej do minimum 256 MB
- monitor kolorowy 15", Rozdzielczość ekranu: 1024 x 768,
- stację napędu płyt CD do instalacji systemu; pożądana jest nagrywarka płyt CD,
- system operacyjny WINDOWS
- drukarkę laserową lub atramentową dowolnego typu.

Oprócz spełnienia wymagań sprzętowych warunkiem sprawnej eksploatacji systemu są odpowiednie kwalifikacje personelu obsługującego. W zasadzie obsługą systemu może zajmować się kilka osób. Każda z nich musi posiadać jednak umiejętności w zakresie:

- podstaw obsługi komputera i urządzeń peryferyjnych (włączanie i wyłączanie komputera i drukarki, zakładanie papieru w drukarce, znajomość klawiatury itp.),
- pracy z systemem operacyjnym WNDOWS,
- bieglej obsługi systemu FK: wprowadzania danych, uzyskiwania zestawień, znajomości

funkcji systemu,

- znajomości zasad księgowości w oparciu o ustawę o rachunkowości, sporządzania rejestrów podatku VAT, sposobów dekretacji, prowadzenia rozrachunków z kontrahentami,
- obsługi programów pomocniczych typu ADMIN itp.

Celowe wydaje się powołanie w urzędzie administratora systemu, czyli osoby charakteryzującej się wysokimi kwalifikacjami i odpowiedzialnej za prawidłową eksploatację systemu, decydującej o dostępie użytkowników do poszczególnych funkcji systemu. Ma to duże znaczenie, gdy współpracuje on z innymi programami. W momencie wdrażania systemu administrator decyduje o odpowiedniej instalacji programu, aby dostosować go optymalnie do potrzeb użytkownika.

Administrator powinien mieć wiedzę zarówno z zakresu rachunkowości jak i informatyki. Musi dogłębnie znać eksploatowany system, jego rozwiązania projektowe i programowe. Stanowi również jedno z ogniw systemu zabezpieczenia danych reglamentując dostęp do systemu lub jego funkcji i tworząc kopie archiwalne.

Niezależnie od pieczy nad funkcjonowaniem systemu administrator powinien również dbać o sprawne działanie sprzętu, jego konserwację i materiały eksploatacyjne.

Opis poszczególnych funkcji systemu oraz sposób eksploatacji zawarty jest w instrukcji użytkownika.

